

A JÖVŐ NEMZEDÉKEK ÉRDEKEINEK VÉDELME ÉLLÁTÓ BIZTOSHELYETTES

AJB-2227/2025.

A jövő nemzedékek szószólójának elvi állásfoglalása a környezetvédelmi szempontok érvényesítésére irányuló tervezés szerepéről

A jövő nemzedékek szószólója figyelemfelhívásait, állásfoglalásait az Alaptörvényben és az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvényben (Ajbt.) részére biztosított feladat- és hatáskörében eljárva fogalmazza meg.¹ Amikor a jövő nemzedékek érdekeinek védelmével kapcsolatban felmerülő aggályokat, fenntartásokat jelzem és az a szűkebb-tágabb nyilvánosság számára megismerhetővé válik, akkor – immár az Alkotmánybíróság által is felhívottan² – alkotmányos kötelezettségemnek teszek eleget.

A nemzet közös örökségének oltalmi körébe tartozó értékek alapjogi vetületeivel, az alkotmányos keretekkel, az Alkotmánybíróság irányadó gyakorlatával, az elvárt alapjogi követelményekkel és szempontokkal folyamatosan foglalkozom és a közelmúltban is számos figyelemfelhívást, állásfoglalást adtam ki.³ Az ezekben megfogalmazott szószólói észrevételek jelen téma kapcsán is relevánsak.

Az Alaptörvény P) cikkében oltalmazott nemzet közös örökségének védelme, a XX. és XXI. cikkekben rögzített testi és lelki egészséghez, valamint az egészséges környezethez fűződő alapvető jogok védelme kapcsán az Alkotmánybíróság 28/1994. (V. 20.) AB határozatát emelném ki, amely szerint ezek védelmében az ún. objektív, azaz intézményvédelmi oldal a túlnyomó. „A környezetvédelemhez való jog mindezekkel szemben elsősorban önállósult és önmagában vett intézményvédelem, azaz olyan sajátos alapjog, amelynek az objektív, intézményvédelmi oldala túlnyomó és meghatározó. A környezethez való jog az állam környezetvédelemre vonatkozó kötelességei teljesítésének garanciáit emeli az alapjogok szintjére, beleértve a környezet elért védelme korlátozhatóságának feltételeit is. E jog sajátosságai folytán **mindazokat a feladatokat, amelyeket másutt alanyi jogok védelmével teljesít az állam, itt törvényi és szervezeti garanciák nyújtásával kell ellátnia.**”⁴ Ezt, az immár három évtizedes véleményt az Alkotmánybíróság újabb döntései rendre megerősítették.⁵

Az utóbbi évek egyre erősödő tendenciája, hogy egyes beruházások, tevékenységek előkészítése és megvalósítása nem illeszkedik a jogszabályokban rögzített környezetvédelmi tervezési dokumentumokban (stratégiák, tervek és programok) megállapított célokhoz, elvárásokhoz, sőt sok esetben kifejezetten figyelmen kívül hagyják ezeket.

Az Alkotmánybíróság a víz védelmével kapcsolatos 13/2018. (IX. 14.) AB határozatában azt rögzítette, hogy „(a)z egyes stratégiák a közjogi szervezetszabályozó eszközök körébe

¹ Különösen az Ajbt. 3. § (1) bekezdés a), b) és g) pontjai alapján.

„3. § (1) Az alapvető jogok biztosának a jövő nemzedékek érdekeinek védelmét ellátó helyettese figyelemmel kíséri a jövő nemzedékek érdekeinek érvényesülését, és

a) rendszeresen tájékoztatja az alapvető jogok biztosát, az érintett intézményeket és a nyilvánosságot a jövő nemzedékek érdekeinek érvényesülésével kapcsolatos tapasztalatairól,

b) felhívja az alapvető jogok biztosát, az érintett intézményeket és a nyilvánosság figyelmét a természetes személyek nagyobb csoportját – különösen a jövő nemzedékeket – érintő jogsértés veszélyére, (...)

g) javaslatot tehet a jövő nemzedékek jogait érintő jogszabályok megalkotására, módosítására, (...)”

² A 9/2024. (IV. 30.) AB határozat [13] szerint: „Az alapvető jogok biztosát a jövő nemzedékek érdekeinek védelmét ellátó biztoshelyettese (a továbbiakban: biztoshelyettes) az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény 3. § (1) bekezdés a) és b) pontja alapján (mely kifejezetten a biztoshelyettes **sarkalatos törvényi kötelezettségévé teszi** az érintett intézmények figyelmének felhívását a „természetes személyek nagyobb csoportját – különösen a jövő nemzedékeket – érintő jogsértés veszélyére”) amicus curiae beadványban fejtette ki szakmai álláspontját.”

³ <https://www.ajbh.hu/jnbh-figyelemfelhivasok1> és <https://www.ajbh.hu/jnbh-allasfoglalasok1>

⁴ 28/1994. (V. 20.) AB határozat Indokolás [3]

⁵ Az Alaptörvény hatályba lépését követően elsőként a 16/2015. (VI. 5.) AB határozat

tartoznak, ennek megfelelően a kibocsátót kötik, ugyanakkor azonban a **közép- és hosszú távú tervezés és kiszámítható jogalkotás olyan szakmai kiindulópontjai is egyben, melyek figyelembe vétele az elővigyázatosság és a megelőzés elveire is tekintettel különösen fontos az Alaptörvény P) cikk (1) bekezdésében nevesített, a nemzet közös örökségének körébe tartozó elemek esetében.** Ennek megfelelően ezen szakmai tartalmú stratégiák figyelmen kívül hagyása valamely jogszabályváltozás alaptörvény-ellenességének vizsgálata során külön is értékelendő a nemzet közös örökségét érintő, és az Alaptörvény P) cikk (1) bekezdése szerint a jövő nemzedékek számára is megőrzendő szabályozási tárgyak esetében.”⁶ Ugyanebben a döntésében azt is hangsúlyozták, miszerint „törekedni kell arra, hogy a természeti környezetet legalább olyan állapotban adjuk át a jövő nemzedékek számára, mint ahogyan azt az elmúlt nemzedékektől kaptuk.”⁷

Mindezek alapján a környezettel (annak egészével vagy egyes részeivel), a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény (Kvt.) szerinti környezeti elemekkel és rendszerekkel – azaz általában a környezet- és természetvédelmi szempontok érvényesítésével⁸ – kapcsolatos tervezésnek (összefoglalóan a továbbiakban: környezetvédelmi tervezésnek) alapvető és meghatározó jelentősége van, akár az országos, a térségi vagy a települési terveket nézzük. A jövő nemzedékek érdekeinek védelmében betöltött jelentőségük és szerepük miatt indokolt áttekinteni az ezekkel kapcsolatos alapjogi vetületeket és a legfontosabb környezeti szabályokat, követelményeket is.

1. A környezetvédelmi tervezés alkotmányos jelentősége

Az egyre gyorsabban változó környezethez, a mind gyakoribb válsághelyzetekhez való alkalmazkodás és az azokra történő rugalmas reagálás semmiképpen sem ötletszerűséget, hanem mindenképpen hosszú távon érvényes, előre elhatározott, tervezett lépéseket igényel, amikor az elérendő célt vagy célokat az adott helyzet kapcsán feltárt és tisztázott kiindulási pontok alapján határozzák meg. A tervszerűség és a rugalmasság nem egymást kizáró, hanem egymást erősítő szempontok.

A tervszerűség ma már olyan meghatározó környezetjogi elv⁹, ami alapvetően a környezetvédelmi tervezés különféle lehetőségeiben jelenik meg és fontos szerepe van a környezetvédelmi alapelvek¹⁰ – így különösen az elővigyázatosság, a megelőzés, a felelősség és az együttműködés elvének – érvényesítésében és érvényre juttatásában. A környezetvédelmi tervezés az alaptörvényi rendelkezések fényében alkotmányos jelentőséggel és garanciával is bír, ugyanis az Alkotmánybíróság – a már idézett 13/2018. (IX. 4.) AB határozatában az egészséges környezethez való alapjog (XXI. cikk) és a nemzet közös örökségének (P) cikk) kontextusában – kifejezetten hangsúlyozta a távlatos tervezés alkotmányos garanciális mivoltát.

Az Alkotmánybíróság a hosszú távú, kormányzati ciklusokon átívelő gondolkodás és szabályozás szükségességét a már említetten kívül számos további döntésben¹¹ megfogalmazta, kimondva azt is, hogy „(...) (a)hhoz, hogy a visszalépés tilalma maradéktalanul érvényesülhessen, éppen ezért **elengedhetetlen egy olyan jogalkotói és jogalkalmazói szemléletmód, mely a rövid távú, gyakran gazdasági szempontú megközelítéssel szemben az**

⁶ 13/2018. (IX. 4.) AB határozat, Indokolás [40], amit az Alkotmánybíróság a 9/2024. (IV. 30.) AB határozatban azzal egészített ki, hogy „Márpedig a 13/2018. (IX. 4.) AB határozat megállapításaiból is egyenesen következően a jogalkotónak az elővigyázatosság és a megelőzés elveire figyelemmel minden esetben fel kell mérnie a környezet állapotát érintő intézkedés várható hatásait, különösen akkor, ha az adott intézkedés az elfogadott szakmai stratégiai dokumentumok tartalmával nyilvánvalóan ellentétes.”

⁷ 13/2018. (IX. 4.) AB határozat, Indokolás [72]

⁸ A Kvt. 4. § 1. pontja szerint „környezeti elem: a föld, a levegő, a víz, az élővilág, valamint az ember által létrehozott épített (mesterséges) környezet, továbbá ezek összetevői”. Ideértendők például az erdő, a talaj, az éghajlat (klíma), a települések, de olyan kérések is, mint a zaj, a rezgés, a hulladék, a vegyi anyagok stb.

⁹ Bándi Gyula: Környezetjog 61. oldal (Szent István Társulat, Budapest 2022)

¹⁰ Lásd a Kvt. 6-12. §-ait

¹¹ Például a 988/E/2000. AB határozat, a 14/2020. (VII. 6.) AB határozat

érintett életviszonyok sajátosságaiból következő hosszabb távú, gyakran kormányzati ciklusokon is átívelő, folyamatos kodifikációs és tervező tevékenységet érvényesíti. (...)”¹²

Az fentebb említett visszalépés tilalmához közvetlenül is kapcsolódik a véges természeti erőforrásokkal való gazdálkodás megtervezésének kötelezettsége, ugyanis a jogalkotó maga és a végrehajtó hatalom is csak előzetes megfontolás, megfelelő tervezés lefolytatása útján tudja biztosítani, hogy az általa eszközölt változás ne valósítson meg visszalépést a már elért védelmi szintben, illetve ne veszélyeztesse a jövő nemzedékek érdekeit, hozzáférésüket ezen erőforrásokhoz.

A tervezés az egészséges környezethez való alapjog megvalósításának egyik eszköze is, melyhez elengedhetetlen a megelőzés és az elővigyázatosság alapelvének érvényesítése. A már hivatkozott 28/1994. (V. 20.) AB határozat szerint „(...) a környezethez való jog védelmének eszközei között a megelőzésnek elsőbbsége van, hiszen a visszafordíthatatlan károk utólagos szankcionálása nem tudja helyreállítani az eredeti állapotot.” Ebből következően a **jogalkotási technikák között a megelőzés eszközei elsőbbséget élveznek**. Az elővigyázatossággal az Alkotmánybíróság több határozatban is foglalkozott a későbbiekben és kifejtette, hogy a környezet megóvása érdekében „a jogalkotónak az elővigyázatosság elvére is tekintettel kell lennie, melynek értelmében az államnak kell igazolnia azt, hogy a tudományos bizonytalanságra is figyelemmel, a környezet állapotának romlása egy adott intézkedés következményeként bizonyosan nem következik be.”¹³ Ezt erősítette azzal, miszerint „a jogalkotó alkotmányos kötelezettsége, hogy a tudomány álláspontja szerint nagy valószínűséggel vagy bizonyosan bekövetkező kockázatokat megfelelő súllyal figyelembe vegye a döntés meghozatala során”, továbbá a „(...) **stratégiákat az elővigyázatosság és megelőzés elveiből következően az Alaptörvény P) cikk (1) bekezdése szerinti, a nemzet közös örökségébe tartozó elemek védelme szempontjából különös súllyal kell értékelni.**”¹⁴

Végül a tervezés a nemzeti vagyon védelméhez is szorosan kapcsolódik, mivel az állami tulajdonban álló természeti erőforrások kezelésének és védelmének célja az Alaptörvény 38. cikke értelmében *“a közérdek szolgálata, a közös szükségletek kielégítése és a természeti erőforrások megóvása, valamint a jövő nemzedékek szükségleteinek figyelembevétele”*. Ez utóbbi követelménynek az állami szervek csak akkor tudnak eleget tenni, ha a hosszú távú szükségletekre tekintettel tervezik meg és engedélyezik a jelen generáció természeti erőforrás-használatát.

Az előzőek alapján a környezetvédelmi tervezés alapjogi jelentősége nem lehet kétséges, ami megnyilvánul különösen a kockázatok feltárásában, bekövetkezésük lehetőség szerinti elkerülésében.

2. A növekedés határai¹⁵ és a fenntartható fejlődés

Tekintettel arra, hogy a hosszú távú tervezésnek a fenntarthatósági fordulatban rendkívül nagy szerepe van, ezért érdemes röviden áttekinteni a környezetgazdasági alapokat, hogy környezeti szempontból is jó és megfelelő irányú tervek készüljenek.

¹² 3223/2017. (IX. 25.) AB határozat, Indokolás [28]

¹³ 27/2017. (X. 25.) AB határozat, Indokolás [45]

¹⁴ 13/2018. (IX. 4.) AB határozat, Indokolás [20] és [59]

¹⁵ Az elnevezés a tudósokból álló Római Klub *The Limits To Growth* (A növekedés határai) című jelentéséből származik. A Dennis Meadows és társai által összeállított tanulmány célja az volt, hogy modellezze az emberiség növekedésének hosszú távú fenntarthatóságát, figyelemmel a Föld erőforrásaira. A különböző szimulációk alapján arra a következtetésre jutottak, hogy ha a világ a jelenlegi növekedési pályán halad tovább, akkor a XXI. század közepére a növekedés elérheti a határait, ami gazdasági és társadalmi összeomláshoz vezethet.

A jelentés főbb megállapításai:

1. *Nincs végtelen gazdasági növekedés:* A Föld véges erőforrásai nem képesek korlátlan növekedést fenntartani. Ha a jelenlegi gazdasági és társadalmi rendszerek nem alkalmazkodnak, akkor kimerülhetnek az erőforrások, ami gazdasági, társadalmi és ökológiai katasztrófákhoz vezethet.
2. *Szükséges a fenntartható fejlődés:* A természeti erőforrások hatékonyabb felhasználása és a környezeti terhelés csökkentése elengedhetetlen. Az alternatív gazdasági modellek elősegíthetik a fenntarthatóságot.

A Római Klub 1972-ben kiadott első jelentése, „*A növekedés határai*” már tartalmazta azt a megállapítást, hogy a Földön, mint véges rendszerben nem lehet végtelen növekedést fenntartani. Ennek nyomán nem vitatható az a tétel, hogy **a természeti erőforrások, az általuk nyújtott ökoszisztéma-szolgáltatások nem végtelenek**, nem állnak korlátlanul az emberiség rendelkezésére.

Számos környezeti, társadalmi és gazdasági probléma forrása, hogy a természet, a környezet kizsákmányolásának mértéke olyan szintet ért el, ami akadályokat gördít a további növekedés elé. A nyersanyagok egyre szűkösebben állnak rendelkezésre, ami korlátozza elérhetőségüket és ezáltal árukat növeli. Mindezt súlyosbítja, hogy az emberiség korábbi tevékenységének már jelentkeznek kedvezőtlen (környezeti, természeti, éghajlati, egészségügyi stb.) hatásai, miközben a népesség és a fogyasztás továbbra is növekszik.

E tényekről a gazdaság és a társadalom azonban látszólag nem akar tudomást venni. Pedig az emberi élet összefonódik az élő és élettelen környezetünkkel, az általuk nyújtott „termékekkel”, szolgáltatásokkal, az úgynevezett ökoszisztéma-szolgáltatásokkal. Az ökoszisztéma-szolgáltatások röviden azok az előnyök, melyeket a természet biztosít az emberek számára. Az ökoszisztéma-szolgáltatás fogalmát a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény (Tvt.) határozza meg: „*Azok a javak (termékek és szolgáltatások), amelyeket az ökológiai rendszer természetes vagy átalakított formájában nyújt, növelve a társadalom és a tagjainak jólétét.*”¹⁶

A Földön minden élet, minden társadalmi és gazdasági tevékenység az ökoszisztémákhoz kapcsolódik és azokon alapul. Az emberközpontú (antropocentrikus) felfogás azonban gyakran ahhoz vezet, hogy a társadalmak nem értékelik kellőképpen az ökoszisztémák fontosságát, egyre gyakrabban – közjósággként tekintve rá – túlhasználják azt. Az ökoszisztéma-szolgáltatások azonban nélkülözhetetlenek az emberi jóléthez, jól-léthez, mivel olyan (ellátó, szabályozó, támogató, kulturális)¹⁷ szolgáltatásokat nyújtanak, amelyek fenntartják a gazdaságot és a társadalmat. Így többek között biztosítják az egészséges ételkészítést, az ivható édesvíz és a tiszta levegő ökológiai alapjait, élőhelyet és gyógyszer-alapanyagot, szerepet játszanak a természeti katasztrófák, a járványok és betegségek elkerülésében, hatásainak enyhítésében, valamint az éghajlat szabályozásában. E rövid – korántsem teljes – felsorolásból is jól látszik, hogy mindezen szolgáltatásoknak megkerülhetetlen jelentőségük van a társadalmi és gazdasági életben is.¹⁸

3. *A technológia önmagában nem megoldás*: A technológiai fejlődés bár javíthatja az erőforrások hatékonyabb kihasználását, de önmagában nem képes megakadályozni az összeomlást, ha a fogyasztás tovább növekszik.

4. *Elkerülhetetlenek a demográfiai és gazdasági korrekciók*: A népességnövekedés és az ipari kibocsátás csökkentése vagy stabilizálása nélkül a jövőben súlyos gazdasági és környezeti problémák léphetnek fel.

A jelentést kiadása óta számos kritika érte (a modell túl egyszerűsítő, jóslatai túl pesszimisták stb.), ugyanakkor a későbbi kutatások megerősítették, hogy „A növekedés határai” alapvető megállapításai továbbra is érvényesek, ha nem lesz változás, akkor a világ fejlődése nagyjából követi az eredeti modellek által jelzett tendenciákat.

¹⁶ Tvt. 4. § r) pont

¹⁷ Az ökoszisztéma-szolgáltatásokat a leggyakrabban a következőképpen kategorizálják:

- *Ellátó szolgáltatások*: Azok az anyagi javak, amelyeket a természet közvetlenül biztosít az emberek számára (élelmiszerek, ivóvíz és öntözővíz, faanyag, rostok, gyógyszer-alapanyagok stb.).
- *Szabályozó szolgáltatások*: Azok a természetes folyamatok, amelyek stabilizálják a környezetet és elősegítik az ökológiai egyensúly fenntartását (klímaszabályozás, víztisztítás, beporzás, talajerózió megelőzése, árvízvédelem stb.).
- *Támogató szolgáltatások*: Azok a folyamatok, amelyek az ökoszisztémák hosszú távú működéséhez szükségesek, de közvetlenül nem fogyaszthatók és nélkülük a többi szolgáltatás sem létezne (talajképződés és termékenység fenntartása, tápanyagok körforgása, fotoszintézis, élőhelyek biztosítása stb.).
- *Kulturális szolgáltatások*: Azok a nem anyagi jellegű előnyök, amelyeket a természet az emberek számára nyújt a rekreáció, a lelki jólét és a kultúra szempontjából (ökoturizmus és rekreáció, esztétikai érték, spirituális és vallási jelentőség, hagyományos tudás és inspiráció stb.).

¹⁸ Lásd bővebben a jövő nemzedékek szószólójának javaslata az ökoszisztéma-szolgáltatások értékelésének jogrendszerbe való beépítéséhez (2022. december 5.)

https://www.ajbh.hu/documents/10180/3548720/Ökoszisztéma-szolgáltatás+szószólói+javaslat_végleges.pdf

Továbbá az Alkotmánybíróság 28/2017. (X. 25.) AB határozata szerint „[20] A biológiai sokféleség és a vele összefüggő ökoszisztémák csökkenése közvetlenül kihat magára az emberi életre. Az ökoszisztéma a növények, állatok, mikroorganizmusok és a természetes környezet együtt létező, összetett és dinamikus egysége, amelynek részei egymásra

Az ökoszisztéma-szolgáltatások minősége és mértéke az adott ökoszisztéma, az életközösség állapotától is függ. Azaz az ökoszisztéma-szolgáltatások és a biológiai sokféleség között az eddigi ismereteink szerint pozitív összefüggés van: minél nagyobb a biodiverzitás valamely összetevője, annál szélesebb körű az adott ökoszisztéma-szolgáltatás.¹⁹ Stabil, jó állapotú, diverz ökológiai rendszerek szükségesek ahhoz, hogy az emberi jól-lét különböző tényezőit szolgáló nagy számú szolgáltatást biztosítsák. Megőrzésük tehát kulcsfontosságú a jövő generációk számára (is).

2.1. Az emberiség előtt álló egyik legnagyobb kihívás, hogy miként alakítja át gazdasági és társadalmi rendszereit oly módon, hogy a jövő generációk is élhető környezetet örököljenek.

A túlfogyasztás és a növekedés határainak felismerése alapozta meg a fenntartható fejlődés gondolatát.²⁰ Ennek lényege egy olyan fejlődési pályára való átállás, amelynek révén anélkül elégítik ki a ma élő generációk saját szükségleteiket, hogy veszélyeztetnék a jövő nemzedékek lehetőségeit saját szükségleteik kielégítésére.²¹ Tehát **a fenntartható fejlődés biztosíthatja azt, hogy a természeti erőforrásokat és az általuk nyújtott ökoszisztéma-szolgáltatásokat épségben megőrizzük a jövő generációk számára.**

A piacgazdaság fő hajtóereje a profit, azaz a haszon maximalizálása és a költségek csökkentése. A gazdasági szempontok elsődlegességén alapuló szemlélet sok esetben vezet a környezeti és más erőforrások túlzott kiaknázásához. Ezzel szemben a fenntartható fejlődéshez olyan gazdasági mechanizmusokra van szükség, amelyek figyelembe veszik a társadalmi és környezeti szempontokat is és amelyekben a növekedés helyébe a fejlődés elsődlegessége lép. A növekedés során nagyobbak, míg a fejlődés során jobbak leszünk, azaz a mennyiségi helyett a minőségi szempontok kerülhetnek előtérbe.

A fenntartható fejlődés megvalósításához a gazdaság, a társadalom és a környezet szempontjait, érdekeit egy rendszerben kell kezelni. Tehát a fenntarthatóság a környezeti, gazdasági és társadalmi szempontok²² összehangolásán alapszik, amihez elengedhetetlen a társadalmi szintű tervezés megvalósítása.

2.2. A napjainkban egyre szaporodó gazdasági, társadalmi és környezeti problémák miatt, a természeti erőforrások, a biodiverzitás és az ökoszisztéma-szolgáltatások megőrzése érdekében, vagy akár a klímaváltozás hatásainak csökkentése és az azokhoz való alkalmazkodás képességének növelése miatt elkerülhetetlenül szükséges megismerni és számba venni a rendelkezésre álló természeti erőforrásokat és az általuk nyújtott ökoszisztéma-szolgáltatásokat. Csupán ezen információk birtokában lehetséges megtervezni fenntartható hasznosításukat és védelmüket.

utaltak. A biológiai sokféleség ezeknek a partnerségeknek a számtalan élő eleméből áll. A Föld ökoszisztémái az emberiségnek számtalan előnyt nyújtanak javak és szolgáltatások formájában. (...) Ebből következően, amennyiben a biodiverzitás és a természet által nyújtott szolgáltatások elérhetősége csökken, az emberi élet létfeltételei szűnhetnek meg, ugyanis mind az alapvető anyagi szükségletek kielégítése (tisztá víz, táplálék, tiszta levegő), mind pedig az egészségvédő funkció (mentális és fizikai) sérül."

¹⁹ <http://www.termeszetem.hu/hu/okosizisztéma-szolgáltatások/tanulmányok>

²⁰ A fenntartható fejlődés fogalma az ENSZ Környezet és Fejlődés Világbizottságának 1987-es, ún. Brundtland-jelentése („Közös jövőnk” címen kiadott dokumentum) révén vált közismertté. Az ENSZ 1992-es, Rió de Janeiro-ban megrendezett környezet és fejlődés világkonferenciája által elfogadott Riói Nyilatkozat a Környezetről és Fejlődésről című dokumentum számos elvet fogalmazott meg a fenntartható fejlődés kapcsán.

²¹ A fenntartható fejlődést a Környezet és Fejlődés Világbizottságának 1987. évi, „Közös jövőnk” című Brundtland-jelentésében a következőképpen fogalmazták meg: „A fenntartható fejlődés olyan fejlődés, amely kielégíti a jelen szükségleteit anélkül, hogy veszélyeztetné a jövő nemzedékek esélyét arra, hogy ők is kielégíthessék szükségleteiket.” Forrás: <https://eur-lex.europa.eu/HU/legal-content/glossary/sustainable-development.html>

²² **Gazdasági fenntarthatóság:** Hosszú távú gazdasági fejlődés biztosítása anélkül, hogy a természeti erőforrásokat kimerítenénk. Eszközei lehetnek például az innováció, zöld technológiák és fenntartható vállalkozások támogatása. Fontos eleme a lineáris gazdaság helyébe lépő körforgásos gazdaság, valamint a felelős fogyasztás és termelés ösztönzése.

Társadalmi fenntarthatóság: A társadalmi egyenlőség és igazságosság megvalósítása. Hozzájárás biztosítása mindenki számára az oktatáshoz, egészségügyhöz és egyéb alapvető szolgáltatásokhoz. Ide tartozik még a kulturális örökség megőrzése és a közösségek erősítése is.

Környezeti fenntarthatóság: A természeti erőforrások megőrzése és felelős használata, a biológiai sokféleség védelme, az ökoszisztéma-szolgáltatások megóvása, javítása. Ide tartozik például az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentése és a klímaváltozás elleni küzdelem, valamint a környezetbarát technológiák alkalmazása is.

A jelenlegi gazdasági rendszer költség-haszon szemlélete miatt megkerülhetetlen, hogy számszerűsítsük és értékeljük a természeti erőforrásokat, valamint az ezek által az emberiségnek, a társadalomnak nyújtott természeti előnyöket, vagyis az ökoszisztéma-szolgáltatásokat. „A természeti tőke az ökoszisztémák élő és élettelen elemeit együttesen jelenti, amelyek a társadalom számára javakat és szolgáltatásokat biztosítanak. Az elmúlt évtizedek során azonban a természeti tőke és annak hozamai, az ökoszisztéma-szolgáltatások is drasztikusan sérültek. Ennek egyik közvetett oka, hogy a természeti tőke és ökoszisztéma-szolgáltatások hiánya az „elszámolások” során nem jelenik meg, így a tőke vesztesége láthatatlan marad.”²³ A természeti tőke értékelésének célja tehát éppen az, hogy számszerűsíteni tudjuk és ezáltal a gazdasági és egyéb döntések során figyelembe vegyük a természet hozzájárulását az emberiség jól-létéhez, valamint a gazdasági értékek megteremtéséhez. Ezen értékek figyelembevétele tehát ösztönzőleg hathat a fenntartható fejlődésre való áttérésre, az olyannyira szükséges fenntarthatósági fordulatra.

A természeti tőke, így az ökoszisztéma-szolgáltatások értékelése segítséget nyújthat az externáliák, azaz az olyan rejtett költségek, károk vagy hasznok, előnyök felismerésében és számszerűsítésében is, melyek nem az ezeket okozó tevékenységeket megvalósító gazdasági szereplőknél, hanem a tevékenységhez képest külső, arra ráhatással nem bíró szereplőknél jelentkeznek. Ezen külsődleges, externális költségeket, károkat, hasznokat vagy előnyöket a piac nem árazza be, így a külső szereplők számára nem is egyenlíti ki, vagy vonja el tőlük.²⁴ Az externáliák felismerése és számbavétele segíti internalizálásukat, tehát az érintett gazdasági szereplőkkel való megfizettetésüket. A természeti tőke értékelése lehetőséget nyújt például olyan rejtett költségek felismerésére is mint az élőhelyek leromlásának, pusztulásának, egyéb környezeti károkozásnak, vagy akár az éghajlatváltozásnak hosszú távú gazdasági következményei; ösztönözheti a természeti értékek megőrzésére irányuló környezeti politikák kidolgozását, természetvédelmi területek kijelölését. A természeti tőke értékelése ezáltal hozzájárulhat a természeti erőforrások és az ökoszisztémák védelméhez és helyreállításához, hiszen, ha a természeti tőke és az ökoszisztéma-szolgáltatások tényleges értéke láthatóvá válik, úgy nagyobb lesz a hajlandóság azok megőrzésére is.²⁵

Ezen értékeléseknek és a belőlük kiinduló tervezésnek kulcsszerepe van tehát a fenntartható fejlődés elősegítésében, mert a gazdasági döntéshozatal számára segíti számszerűsíteni és integrálni a környezeti szempontokat. Bár a pénzbeli értékelés nem képes teljes mértékben megmutatni a természet valós értékét és jelentőségét, de még így is fontos eszköze lehet a természeti erőforrások védelmének és fenntartható használatuk előmozdításának, a prioritizálásnak. A természeti tőke monetáris értékének figyelembevételével elkerülhető ugyanis a túlzott kitermelés és környezetpusztítás, ezáltal az ezekből adódó hosszú távú veszteségek.

A környezeti, természeti javak, előnyök gazdasági értékelésére számtalan módszer született már az elmúlt évtizedek során, széleskörű alkalmazásuk azonban sajnos még mindig gyerekcipőben jár és várat magára.²⁶

2.3 Egy megalapozott környezetvédelmi tervezésnek kulcsszerepe lehet abban, hogy az erőforrásokat (természeti, kulturális, emberi, gazdasági stb.) védje, fenntartsa és megőrizze a jövő nemzedékek számára, tehát a gazdasági és társadalmi fejlődés ne járjon a természeti

²³ Sulyok Katalin: A természeti tőke értékelése az Alaptörvény tükrében

Forrás: https://mersz.hu/hivatkozas/matud202110_f66603#matud202110_f66603

A természeti tőke körébe tartoznak például az erdők, vizes élőhelyek, óceánok, talaj, levegő, a biodiverzitás.

²⁴ Negatív externália lehet például a gépjárművek légszennyezése, zaj- és rezgésterhelése az utak mentén élők számára. Az ez által okozott gazdasági, környezeti- és egészségügyi károk költségeit nem a gépjárművet üzemeltetők, hanem a károkat elszenvedők viselik. Pozitív externália lehet például, amikor egy adott útszakaszt sétáló utcává alakítva az utcában lévő boltok forgalma fellendül és ezáltal jövedelmezőbbé válik.

²⁵ Lásd még a jövő nemzedékek szószólójának figyelemfelhívása a természeti tőke, ezen belül a fák értékelésének fontosságáról (2021. június 21.)

<https://www.ajbh.hu/documents/10180/4087111/Sz%C3%B3sz%C3%B3l%C3%B3+figyelemfelh%C3%BAv%C3%A1sa+term%C3%A9szeti+t%C3%B3ke>

²⁶ <https://www.mnb.hu/kiadvanyok/mnb-szakkonyvsorozat/fenntarthato-gdp-globalis-vitairat>

környezet kizsákmányolásával és tartós károsodásával, illetve a gazdasági fejlődés, valamint a környezet-, természetvédelem érdekeinek érvényesítése egyensúlyba kerüljön.

E feladatunk, erre irányuló kötelezettségünk megjelenik az Alaptörvény Nemzeti Hitvallásában: „*felelősséget viselünk utódainkért, ezért anyagi, szellemi és természeti erőforrásaink gondos használatával védelmezzük az utánunk jövő nemzedékek életfeltételeit*”; valamint a P) cikk (1) bekezdésében is, amely ezeket a feladatokat immár az állam és mindenki kötelességként írja elő.²⁷

A jelenlegi generációk mindenkor alapvető és összetett hatást²⁸ gyakorolnak a jövőre, hiszen **jelen döntéseik hosszú távú következményei alapjaiban határozzák meg a jövő generációk lehetőségeit és életminőségét.** Ennek fényében belátható, hogy bár a gazdaság és a környezetvédelem összehangolása, az ehhez szükséges tervezés nagy kihívást jelent, **az élhetőbb jövőhöz, a fenntartható fejlődés megvalósításához nemcsak hozzájárulhat a hosszú távú, környezeti szempontokat messzemenőig figyelembe vevő tervezés, de valójában csak ezzel együtt biztosítható.**

Természetesen a gazdaság és a környezetvédelem összehangolása, az ehhez szükséges tervezés nagy kihívást jelent, de azok az országok vagy gazdálkodó szervezetek, melyek időben felismerik a fenntartható fejlődés jelentőségét, versenyelőnyt szerezhhetnek, miközben a természeti erőforrások kizsigerelése akár már rövidebb távon is hátrányt okozhat. A gazdasági tervezés látásmód-váltása, ennek egyik elemeként a zöld technológiákba való beruházás és fejlesztés – álláspontom szerint – nemcsak védheti a környezetet, de gazdasági stabilitást és növekedést is biztosíthat.

3. A környezetvédelem szerepe a gazdaság tartósan jó működésében

A haszon maximalizálását szem előtt tartó rövid távú gazdasági szemlélet a környezet- és természetvédelemre fordított kiadásokat felesleges tehernek és a környezetvédelem képviselőit a gazdaság kerékkötőinek tekinti. Fontos volna a döntési szempontok között az előző fejezetben tárgyaltak alapján figyelembe venni az externális hatásokat, és az árakban érvényesíteni a természeti tőke, valamint szolgáltatásaik értékét, illetve a társadalom számára is egyértelművé kellene tenni, hogy a környezet adott, természetes korlátait – az életminőség hosszú távú biztosítása érdekében – figyelembe kell venni. Ezek hatására ez az idejét múlt álláspont érvényét vesztené, sőt a közös érdek felismerhetővé és minden érintett számára előnyöket hordozó közös céllá válhatna.

Kétségtelen tény, hogy **egyes környezetvédelmi előírások rövidebb távon többletköltségeket okozhatnak, azonban egy, a fenntarthatóság szemléletével működő, tágabb horizontú gazdaságpolitika hosszabb távon elősegítheti az erőforrások megőrzését, csökkentheti a környezeti károkból eredő költségeket** (egészségügyi kiadások, természeti katasztrófák elleni védekezés stb.) **és új gazdasági lehetőségeket is teremthet.** Mindebből kitűnően ma már nem kétséges, hogy a gazdaság és a környezetvédelem hosszú távú érdekei nem ellentétesek, bár a rövid távú érdekellentétek miatt összehangolásuk nem egyszerű feladat.

A környezet- és természetvédelem előnyös társadalmi és gazdasági hatásai néhány pozitív példával is bemutatathatóak:

- **Zöld iparágak és zöld innováció:** A környezetvédelmi szabályozások ösztönözhetik az olyan új technológiák és innovációk fejlesztését, amelyek versenyelőnyt jelenthetnek az érintett gazdasági szereplőknek (például megújuló energia, környezetbarát gyártási folyamatok) és a környezet számára is előnyösek. Fontos azonban, hogy ez az innováció az erőforrások

²⁷ Alaptörvény P) cikke: „**A természeti erőforrások, különösen a termőföld, az erdők és a vízkészlet, a biológiai sokféleség, különösen a honos növény- és állatfajok, valamint a kulturális értékek a nemzet közös örökségét képezik, amelynek védelme, fenntartása és a jövő nemzedékek számára való megőrzése az állam és mindenki kötelessége.**”

²⁸ Ilyen lehetet például a környezeti (klímaváltozás, erőforrás-gazdálkodás stb.), a társadalmi (oktatás és kultúra, életminőség, egészségügy, egyenlőtlenségek stb.), a gazdasági (támogatáspolitikai, hosszú távú beruházások, adósság, gazdasági stabilitás, munkaerőpiac stb.), vagy a technológiai (innováció, automatizálás, digitalizáció stb.) hatás.

felhasználásának csökkenése irányába hasson, tehát ne önmagában csak a hatékonyság, de emellett a takarékoság is szempont legyen.

- *Tartós gazdasági fejlődés:* A korábbiak szerint a gazdasági fejlődés és a környezetvédelem a gyakorlatban nem zárják ki egymást szükségképpen, sőt megfelelően átgondolt szabályozás mellett összehangolhatók. Az erőforrások túlzott kizsákmányolására épülő növekedési szemlélet ugyanakkor hosszú távon az erőforrások kimerülése miatt mindenképpen gazdasági visszaeséshez vezet.
- *A fenntartható erőforrásgazdálkodás költségmegtakarítása:* A körforgásos, energia- és erőforrástakarékos gazdasági szemléletet tükröző intézkedések hosszú távon csökkentik az üzemeltetési költségeket. Így például az erdők, a vízkészletek, vagy a termőföldek fenntartható kezelése biztosíthatja a folyamatos gazdasági hasznot.
- *Munkahelyteremtés:* A környezetvédelem lehetőséget adhat újfajta munkahelyek teremtésére is (például a megújuló energiaforrásokhoz kapcsolódó ipar, a körforgásos gazdálkodás vagy a mezőgazdaság területén stb.).
- *Hosszabb távú stabilitás:* A természeti erőforrások túlzott mértékű kiaknázása gazdasági válságokat idézhet elő (például vízhiány, talajpusztulás), míg a fenntarthatóság szemléletét alkalmazó gazdasági rendszerek biztosíthatják az erőforrások hosszú távú rendelkezésre állását.
- *Társadalmi és egészségügyi hasznok:* A tisztább környezet csökkentheti az egészségügyi kiadásokat, illetve emellett javíthatja az életminőséget, ami hosszú távon a gazdaság és a társadalom számára is előnyös.

Amennyiben csökken az egészséges termőföld, a tiszta víz vagy a biológiai sokszínűség, esetleg a környezetvédelmi intézmények nem működnek megfelelően (nincs vagy nem megfelelő a szabályozás, a szervezetrendszer nem hatékony stb.), az hosszabb távon meg fog jelenni a gazdaság, a kormányzat vagy a magánszemélyek költségei között egyaránt.

Komoly társadalmi konfliktusokhoz vezethet az is, ha ezek a költségek nem ugyanazoknál a szereplőknél jelennek meg, akiknél a környezethasználatból származó haszon. Nagyon gyakori, hogy míg a haszon egyénenként, vagy egyes gazdasági szereplőknél jelenik meg, addig számos járulékos költséget társadalmi szinten, vagy egyes társadalmi csoportoknak kell megfizetniük pénzben, vagy a hatások, károk elszenvedése révén. Az előző fejezetben kifejtettek alapján ennek megakadályozását segítheti elő a megfelelően megalapozott környezetvédelmi tervezés, és az abban foglaltak maradéktalan végrehajtása. Mivel **a gazdaság teljesítő képessége nagyban függ a jól működő környezeti rendszerektől, így össztársadalmi érdek e tervezés megvalósítása.**

Mindezek alapján kijelenthető, hogy **a környezetvédelem hosszú távon nemhogy nem akadálya a gazdaság jó működésének, hanem épp ellenkezőleg, egy fenntarthatóbb és hosszú távon gazdaságilag is előnyös fejlődési irányba terelheti azt.** Amennyiben pedig a környezetvédelemre egy olyan tágabb perspektívából tekintünk, mint jelenlegi civilizációnk hosszú távú fennmaradása, akkor arra, mint a legfontosabb szükséges és garanciális tényezőre kell gondolnunk.

4. A környezetvédelmi tervezés alapjai

A tervezés a hosszú távú célok megvalósításának alapvető eszköze, ami rövidebb időtávon is stabil támpontokat adhat a gyorsan változó életviszony között. Míg a gazdaság, a közigazgatás területén a tervezés hosszú múltra tekint vissza, addig a környezeti kihívások kezelésének viszonylag új eszköze, melynek hatásai csak hosszabb időtávon jelentkeznek.

Minden tervezés több lépcsős, ciklikus tevékenység. Első eleme – és egyben a megalapozott tervezés nélkülözhetetlen előfeltétele – az információk összegyűjtése és elemzése. Ezt követi a célok kitűzése, majd az ezek eléréséhez szükséges feladatok és feltételek meghatározása (eszközök, források, intézmények, jogi és más keretek rögzítése). Bizonyos meghatározott időszakonként pedig a visszacsatolás következik, vagyis a megvalósulás

ellenőrzése és szükség esetén a tervek, tennivalók felülvizsgálata, majd esetleges korrekciója (ami így akár a tervezési ciklus újraindulását is jelentheti).

A tervezés a fentiek szerint **tehát hosszú távú szemléletet és gondolkodást igényel**, ami a környezetvédelem területén környezeti stratégiákban, környezeti politikák kidolgozásában és időről-időre megújítandó középtávú programokban, tervekben ölt testet. Nem lehet meglepő ezért, hogy a hatályos környezetvédelmi törvény – a Kvt. – V. fejezetében (A környezet védelmének megalapozása) elsőként a környezetvédelem tervezési rendszerét mutatja be, mint minden más tevékenység alapját.

A tervezésnek – így a környezetvédelmi tervezésnek is – egyik legfontosabb elő- és alapfeltétele a valós és megfelelő (kiindulási) információk „rendelkezésre állása”. A „jó tervezéshez” ugyanis elengedhetetlen az alapállapotra (kiindulási helyzetre) vonatkozó megfelelő adatok gyűjtése, elemzése és feldolgozása, arra bizonytalan és elavult adatok nem használhatók. Az adatok gyűjtését, a folyamatok nyomon követését (vagyis a monitoring tevékenységet) a stratégiák, tervek, programok „kivitelezése” (végrehajtása) során is folytatni szükséges, mert azok alapján lehet igazolni a célok, célkitűzések megvalósulását vagy megghiúsulását, illetve szükség esetén azokat módosítani, felülvizsgálni.

4.1. A fenntartható fejlődés megvalósításához, az Alaptörvény P) cikke szerinti kötelezettségek teljesítéséhez tehát elengedhetetlen, hogy felmérjük, számba vegyük természeti erőforrásainkat, a környezeti elemek és rendszerek helyzetét, állapotát, valamint az ezeket befolyásoló főbb társadalmi, gazdasági tényezőket. A helyzetértékelést követően szükséges meghatároznunk a jövőképet és az ennek megvalósítását támogató stratégiai célokat, majd e közösségi tervekhez, célokhoz igazítva összehangolni a különböző egyéni és társadalmi érdekeket és meghatározni a célok elérését biztosító cselekvési irányokat, intézkedéseket és forrásokat.

A környezeti szempontokat figyelembe vevő, fentebb vázolt tervezés egy olyan folyamat, amelynek célja – a terv megvalósításával egyidejűleg – a természeti erőforrások megóvása, fenntartható használatának biztosítása, a környezeti károk minimalizálása és az ökoszisztémák védelme.²⁹

A környezetvédelmi tervezési folyamat számos szakterület tudását ötvözi, az ökológiától a környezetgazdaságtanon át a társadalmi, jogi vagy mérnöki tudományokig terjedő széles skálán. Meghatározó feladat ezért, hogy mindezen tudományterületeken naprakész információkkal rendelkezzenek a tervezés megvalósítói és hasznosítsák is ezeket.

²⁹ A környezetvédelmi tervezés néhány jellemző területe, funkciója, mint például:

- *Környezeti-, természeti erőforrások védelme és fenntartható használata*: Egyfajta „erőforrás-gazdálkodás”, ahol a tervezés ezek védelmét és fenntartható használatát célozza. Ennek része lehet például a talaj-, víz- és levegőtisztaság-védelem, a biodiverzitás megőrzése, a zaj- és rezgésvédelem, a környezetegészségügy, a környezetbiztonság vagy a kárelhárítás. Ezt erősíti az energiatakarékosság és -hatékonyság, a megújuló energiaforrások alkalmazása, a felelős fogyasztás és a körforgásos gazdaság ösztönzése, környezetbarát technológiák alkalmazása stb.
- *Hulladékgazdálkodási tervezés*: A hulladékezelés megelőzése, a hulladékcsökkentés, a keletkező hulladékok ártalmatlanítása, kezelése és újrahasznosítása, a hulladékgazdálkodási célok meghatározása és a megvalósítás cselekvési programjai. Ilyenek az országos és területi (megyei, települési) hulladékgazdálkodási tervek stb.
- *Ökológiai tervezés*: A sokféleség fenntartásának támogatása a nem védett területeken, védett területek kijelölésével és természetvédelmi programokkal az ökoszisztémák védelme. Hatására készülnek például az országos hatáskörű természetvédelmi tervek (Nemzeti Természetvédelmi Alapterv, Nemzeti Biodiverzitás Stratégia stb.), a védett természeti területek, barlangok természetvédelmi kezelési tervei, a Natura 2000 területek fenntartási tervei.
- *Klimavédelmi tervezés*: Célja az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentése, alkalmazkodás a klímaváltozás hatásaihoz. Például ilyen a Nemzeti Energia- és Klímaterv és ahhoz kapcsolódó települési tervek, a klímabarát települések helyi tervei vagy egyes cégek klímavédelmi cselekvési tervei.
- *Épített környezet védelme és területhasználat*: A megfelelő településtervezés és -fejlesztés az élhető és élhetőbb települések kialakítását célozza. Például a városi biodiverzitás növelése, a zöldterületek és a zöld infrastruktúrák megőrzése, vagy a fenntartható várostervezés (erőforrás- és energiatakarékos épületek, a megfelelő vízgazdálkodás és hulladékkezelés, valamint a környezetbarát közlekedés), a klímabarát fejlesztések.
- *A lehetséges környezeti hatások vizsgálata*: Konkrét tervek, programok, beruházások vagy fejlesztések lehetséges környezeti következményeinek előzetes egyedi elemzése, a negatív környezeti hatások csökkentésére és az optimális változatokra, megvalósítási módokra irányuló javaslatok kidolgozása. Ilyenek például a stratégiai környezeti vizsgálat alapján készülő tervek, a környezeti hatásvizsgálati dokumentációk.

4.2. A környezetvédelmi tervezés szerepe, hogy szabályozza az emberi tevékenységek és a környezet közötti kapcsolatot, ezzel megelőzze a környezetkárosítást és biztosítsa a természeti erőforrások és az ökoszisztéma-szolgáltatások védelmét, megőrzését, fenntartható használatát.

A környezetvédelmi tervezésnek ennek megfelelően szerepe van a nemkívánt környezeti hatások csökkentésében, segít megelőzni vagy legalább minimalizálni a negatív folyamatokat (így a szennyezést, a hulladéktermelést, a humán és gazdasági tevékenységek egyéb káros hatásait stb.). A korábbiakban említett területeken túl nyilvánvaló hatása van a társadalmi tudatosság növelésében is, hiszen ösztönzi az embereket a környezetbarát életmódra és az aktív részvételre.

4.3. A környezetvédelmi tervezés célja az emberi életminőség fenntartása a jövő generációk számára a természeti erőforrások, a természetes élőhelyek, valamint az általuk nyújtott ökoszisztéma-szolgáltatások védelme és megőrzése, illetve a negatív környezeti hatások minimalizálása révén.

A környezetvédelmi tervezés rövid távú céljai között megjelenhet a környezetszennyezés csökkentése (például az ipari kibocsátás szabályozása, a levegőminőség javítása), a hatékony hulladékgazdálkodás kialakítása (hulladékképződés megelőzése, az anyag körforgásban tartása, az újrahasznosítás növelése, a lerakóba kerülő hulladék mennyiségének csökkentése), a védett területek fenntartása és fejlesztése (erdők, vizes élőhelyek, természetvédelmi oltalom alatt álló területek védelme).

A tervezés hosszú távú céljai között szerepelhet a fenntartható fejlődés, az elkerülhetetlen fenntarthatósági fordulat biztosítása (az ökológiai, gazdasági és társadalmi érdekek összehangolása), a klímaváltozás elleni mitigációs vagy adaptációs fellépés (üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentése, megújuló energiaforrások használatának támogatása), a biodiverzitás megőrzése (a fajok pusztulásának megelőzése és a természetes élőhelyek helyreállítása), víz- és talajvédelem (a vízszennyezés és a talajromlás elleni intézkedések), a körforgásos gazdaság kialakítása stb.

4.4. A környezetvédelmi tervezés jelentősége: A környezetvédelmi tervezés egy adott időszakra határozza meg egy adott emberi közösség (a társadalom) és a környezet, a természet kapcsolatát, rögzíti – a lehetőségek szabta keretek között – az elérendő célokat. Jelentősége és hatása több területen is megmutatkozik, csupán néhány példát kiemelve:

- *Környezeti, ökológia hatás:* Segíthet megelőzni az élőhelyek pusztulását és az ökoszisztémák összeomlását, illetve hozzájárulhat a globális felmelegedés mérsékléséhez és a klímaváltozás hatásainak csökkentéséhez.
- *Gazdasági hatás:* Csökkentheti a környezeti károkból eredő költségeket (pl. árvízvédelem, légszennyezés miatti egészségügyi kiadások). Új zöld iparágakat és munkahelyeket teremthet (pl. megújuló energia, környezetbarát technológiák). Hosszú távon támogathatja a fenntarthatóbb, tartós gazdasági fejlődést.
- *Társadalmi hatás:* Javíthatja az emberek életminőségét például tiszta levegővel, vízzel és zöldterületekkel. Ösztönözheti a tudatosabb és környezetbarátabb fogyasztói szokások kialakulását. Biztosíthatja a természeti erőforrások igazságos elosztását a jelen és a jövő generációi számára. Támogathatja az éghajlatváltozás negatív hatásaihoz való alkalmazkodást.

Mindezek alapján kijelenthetjük, hogy **a környezetvédelmi tervezés olyan, stratégiai és gyakorlati elemeket egyaránt tartalmazó folyamat, melynek célja a természeti erőforrások védelme és fenntartható kezelése, a környezeti károk minimalizálása, valamint az emberi tevékenységek ökológiai hatásainak csökkentése.**

5. A környezetvédelmi tervezés szabályozása

A környezetvédelmi tervezés legfontosabb előírásait – a már fentebb jelzettek szerint – a Kvt. körvonalazza. A törvény 48/A. § (1) bekezdése szerint „**Az emberi egészség védelme, valamint a természeti erőforrások és értékek megőrzése és fenntartható használata érdekében**

– e vagy külön jogszabályban foglaltak előírása szerint – a környezettel, annak védelmével, illetve a környezetet veszélyeztető tényezőkkel kapcsolatos **általános tervet** (átfogó környezetvédelmi terv), az egyes környezeti elemekkel, azok védelmével, illetve a környezeti elemeket veszélyeztető egyes tényezőkkel kapcsolatos **részletes tervet** (tematikus környezetvédelmi terv) és **egyedi** környezeti adottsággal, problémával foglalkozó **tervet** (egyedi környezetvédelmi terv) **kell készíteni.**”

A Kvt. a környezet védelmének tervezését – a szabályozása, az ellenőrzése és az irányítása mellett – az állam (és az önkormányzatok) feladataként határozza meg.³⁰ A szakterületi jogszabályok ugyanakkor egyes környezetvédelmi tervezési területeken³¹ más szereplőknek, így a gazdasági és társadalmi partnereknek is meghatároznak feladatokat.

A környezetvédelmi tervezés jellegzetessége a fokozatosság és kiszámíthatóság, mert az ehhez kapcsolódó ügyek többségében a hirtelen változásokra általában negatívan reagáló biodiverzitás és természeti erőforrások érintettek. Emiatt a környezet védelmét célzó intézkedéseket főként tervezetten és előre jelzett ütemezéssel kell megvalósítani. A fokozatosság előnye egyébként, hogy a környezethasználók számára is kiszámíthatóvá és tervezhetővé teszi az intézkedéseket.

Miután a **környezeti tervezés összetett rendszer, ezért** a Kvt. előírja³², hogy **a környezetvédelmi terveket össze kell hangolni. Ez a mindennapokban azt jelenti, hogy az** alacsonyabb területi szintű környezetvédelmi **terveket harmonizálni kell** a magasabb területi szintűekkel, a tematikus és az egyedi terveket pedig az adott területi szint átfogó környezetvédelmi tervével.

A törvény indoklása ezt a következőképpen fogalmazza meg: „A 48/A. § a kialakult tervezési gyakorlattal összhangban tartalmazza **a környezetvédelmi tervezési rendszer meghatározását, amely egyrészt területi, másrészt szakmai szempontból hierarchizált.** (...) A szabályozás biztosítja a különböző tervek vertikális és horizontális integrációját. A tematikus és az egyedi környezetvédelmi terveknek összhangban kell állniuk az adott területi szint átfogó környezetvédelmi tervével, céljaik, intézkedéseik, megvalósításra tervezett feladataik azokkal ellentétesek nem lehetnek, eszközrendszerük működése az átfogó környezetvédelmi terv végrehajtását nem gyengítheti. Hasonlóképpen az alacsonyabb területi szintű környezetvédelmi tervet össze kell hangolni a magasabb területi szint tervével. (...)” Egy hierarchikus tervrendszerben a magasabb szintű tervekhez jellemzően magasabb szintű közösségi érdek fűződik, ezáltal egy ilyen rendszer a különböző szintű közérdekek – országos, regionális, vármegyei, települési közérdek és egyedi környezetvédelmi (köz)érdek – közti összhang megteremtését is szolgálja.

A környezetvédelmi tervezés, a következőkben vázoltak szerint több szinten és formában, számos intézményi szereplő közreműködésével valósul meg. Abban részt vesz az Országgyűlés, a Kormány és a kormányzati szervek, az önkormányzatok, a tudományos, a szakmai, a gazdasági és civil szervezetek, tehát valójában az egész társadalom.

A Kormánynak – az állam környezetvédelmi feladataira³³ figyelemmel – ugyanakkor kulcsszerepe van a környezetvédelmi stratégiák, tervek és programok kidolgozásában, mert ő

³⁰ A Kvt. 37. § (1) bekezdése szerint „A környezet védelmének jogi szabályozását, a környezet védelmével összefüggő jogok és kötelezettségek megállapítását és megtartásuk ellenőrzését, **a környezet védelmének tervezését és irányítását az állam és a helyi önkormányzat szervei látják el.**”

³¹ Hulladékgazdálkodás, fenntarthatóság, vállalati környezetvédelem stb.

³² Kvt. 48/A. § (2) bekezdés

³³ A Kvt. 38. §-a szerint „A környezetvédelem állami feladatai különösen:

- a) a környezetvédelmi követelmények érvényesítése az állam más irányú feladatai ellátása során;
- b) a környezet igénybevételének, megóvásának, károsodása megelőzésének, veszélyeztetése megszüntetésének, helyreállításának, illetve állapota fokozatos javításának irányítása;
- c) a környezetvédelem kiemelt feladatainak meghatározása;
- d) a környezetvédelmi célok elérését szolgáló jogi, gazdasági és műszaki szabályozórendszer megállapítása;
- e) a környezetvédelmi államigazgatási feladatok ellátása;

felel az országos szintű dokumentumok kidolgozásáért, előkészítéséért, a jogszabályok megalkotásáért és a környezetvédelmi intézkedések végrehajtásáért.

6. A környezetvédelmi tervek

A Kvt. szabályai³⁴ többféle környezetvédelmi tervet rögzítenek, melyek az alábbiak lehetnek:

- **Átfogó környezetvédelmi terv:** Egy általános környezetvédelmi terv, amely országos és területi (regionális, vármegyei és települési) szintű lehet. A Kvt. előírásai alapján kell elkészíteni és – a 48/B. § (2) bekezdés alapján – a következő elemeket kell tartalmaznia:
 1. Helyzetértékelést a környezeti elemek állapotának bemutatásával és az azt befolyásoló főbb hatótényezők elemzésével;
 2. A fenntartható fejlődéssel összhangban álló, elérendő környezetvédelmi célokat;
 3. A célok (célállapotok) eléréséhez szükséges főbb intézkedéseket (folyamatban lévő és előirányzott fejlesztések, működtetéssel kapcsolatos feladatok) és megvalósításuk ütemezését;
 4. A kitűzött célok megvalósításának szabályozási, ellenőrzési, értékelési eszközeit;
 5. Az intézkedések végrehajtásának és az alkalmazott eszközök várható költségigényét, a tervezett forrásokat.
- **Tematikus környezetvédelmi terv:** Az egyes környezeti elemekkel³⁵, azok védelmével és az azt veszélyeztető tényezőkkel kapcsolatos részletes környezetvédelmi terv, amit az irányadó jogszabályok alapján kell elkészíteni.
- **Egyedi környezetvédelmi terv:** Jogszabály alapján készülő, egyedi környezeti adottsággal vagy problémával foglalkozó környezetvédelmi terv.

A Kvt. fontos követelménye³⁶, hogy a környezetvédelmi terv készítőjének az előkészítés során gondoskodnia kell a terv széleskörű társadalmi egyeztetéséről.

6.1. A környezetvédelmi tervek szintjei:

- **Országos szint:** Magyarország legmagasabb szintű átfogó környezetügyi stratégiai tervdokumentuma – 1997 óta – a hatévente megújítandó **Nemzeti Környezetvédelmi Program** (NKP), amelynek szabályait a Kvt. tartalmazza.³⁷ Az NKP mellékletét képezi a természetvédelem szakpolitikai stratégiáját tartalmazó és fő cselekvési irányait meghatározó Nemzeti Természetvédelmi Alapterv. Az NKP célkitűzéseit részletesebb szakmai tartalommal töltik fel más országos szintű szakpolitikai stratégiák.³⁸ Az NKP-t az Országgyűlés fogadja el. Feladata, hogy meghatározza a környezetpolitikai irányokat, intézkedéseket és célokat egy adott időszakra, figyelembe véve az uniós és nemzetközi környezetvédelmi követelményeket is. Az NKP átfogó célkitűzése Magyarország környezeti állapotának javítása és a fenntartható fejlődés környezeti feltételeinek biztosítása.

f) a feladatok végrehajtását megalapozó, a környezet állapotát és az arra gyakorolt hatásokat mérő-, megfigyelő-, ellenőrző-, értékelő- és információsrendszer kiépítése, fenntartása és működtetése;

g) a környezet állapotának, mennyiségi és minőségi jellemzőinek feltárása, terhelhetősége és igénybevétele mértékének, továbbá elérendő állapotának (célállapot) meghatározása, figyelembe véve a népesség egészségi állapotának mutatóit is;

h) a környezetvédelem kutatási, műszaki-fejlesztési, nevelési-képzési és művelődési, tájékoztatási, valamint a környezetvédelmi termék- és technológia-minősítési feladatok meghatározása, és ellátásuk biztosítása;

i) a környezetvédelem gazdasági-pénzügyi alapjainak biztosítása.”

³⁴ Kvt. 48/A. § (1) bekezdés

³⁵ Lásd Kvt. 4. § 1. pontját

³⁶ Kvt. 48/A. § (3) bekezdés

³⁷ Az NKP foglalkozik a levegőminőség-védelem, a vízgazdálkodás és vízminőség-védelem, a természet- és biodiverzitás-védelem, a hulladékgazdálkodás, az éghajlatváltozás és fenntartható energiagazdálkodás, a zaj- és rezgésvédelem kérdéseivel, továbbá figyelembe veszi a zöldgazdaság és a körforgásos gazdaság elveit.

³⁸ Ilyen például a biológiai sokféleség megőrzésének nemzeti stratégiája, a Nemzeti Vízstratégia, az Országos Hulladékgazdálkodási Terv, Magyarország Vízyűjtőgazdálkodási Terve, az Országos Környezeti Kármentesítési Program, az Országos Levegőtérhelés-csökkentési Program, a Nemzeti Természetvédelmi Alapterv.

A jelenleg hatályos program az 5. (NKP-5) és a 2021–2026-os időszakra szól. Az NKP-5 összhangban van az Európai Unió 2030-ig szóló 8. Környezetvédelmi Cselekvési Programjával és a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégiával (NFFS).³⁹ Emellett a program megalapozza a 2021–2027 közötti időszakban rendelkezésre álló európai uniós fejlesztési források környezetügyi célú felhasználását is.

Az NKP fő stratégiai célkitűzései⁴⁰:

- *Az emberi egészség és életminőség környezeti feltételeinek javítása, a környezetterhelés hatásainak csökkentése*, ami magában foglalja a levegőminőség javítását, a zajterhelés csökkentését, az egészséges ivóvíz biztosítását, a szennyvizek kezelését, zöldfelületek védelmét, zöldinfrastruktúra fejlesztését.
- *Természeti értékek és erőforrások védelme, helyreállítása, fenntartható használata*. Így a biológiai sokféleség megőrzése, az élőhelyek védelme és helyreállítása, talajaink és vizeink védelme, fenntartható használata, továbbá a környezeti kármentesítés.
- *Erőforrás-takarékosság és -hatékonyság javítása, a gazdaság zöldítése és körforgásos működésének erősítése*, azaz a környezettudatos termelés előmozdítása, a fogyasztás környezeti hatásainak csökkentése, a hulladékgazdálkodás fejlesztése, az energiatakarékosság és -hatékonyság növelése, a megújuló energiaforrások használatának ösztönzése, az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentése és felkészülés az éghajlatváltozás hatásaira, továbbá az agrár-, az erdő- és az ásványkincsekkel való gazdálkodás, valamint a közlekedés és a turizmus környezeti szempontjai.
- *Környezetbiztonság javítása* keretében a kémiai és nukleáris biztonságra, sugárvédelemre, valamint környezeti kármegelőzésre és -elhárításra összpontosít.

Az NKP végrehajtását kétféleképpen kell értékelni. Megújítása vagy felülvizsgálata előtt a Kormánynak be kell számolnia az Országgyűlésnek az NKP végrehajtásáról és a végrehajtás során szerzett tapasztalatokról.

A Kvt. egyik hangsúlyos követelménye⁴¹, hogy az NKP-ban foglaltakat az ország társadalmi, gazdasági terveinek meghatározása, a gazdaságpolitikai döntések kialakítása, valamint a nemzetgazdasági tervezés (például terület- és településfejlesztés, regionális tervezés) és végrehajtás során is érvényre kell(ene) juttatni.

- *Területi szint*: A területi szintű környezetvédelmi tervdokumentációk tartalmát az adott területi szint (vármegye, település)⁴² fejlesztési koncepciójának, rendezési és fejlesztéspolitikai terveinek kidolgozása, a döntéshozatal és a végrehajtás, valamint a vonatkozó ágazati tervezése során érvényre kell juttatni. Szükség szerint kell felülvizsgálni, de legalább az NKP megújítását, felülvizsgálatát követően.
 - *Vármegyei környezetvédelmi program (VMKP)*: A vármegyei szintű célokat és intézkedéseket tartalmazza. A Kvt. előírása⁴³ alapján a vármegyei önkormányzat az épített és természeti környezet védelme érdekében – a települési önkormányzatokkal és

³⁹ A Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia (NFFS) Magyarország azon stratégiai dokumentuma, amely a fenntartható fejlődés érdekében határozza meg az ország hosszú távú céljait. Fő célkitűzése biztosítani a jelenlegi és a jövőbeli generációk jólétét anélkül, hogy veszélyeztetnénk a természeti környezetet. Ennek érdekében az ökológiai, társadalmi és gazdasági fenntarthatóságot igyekszik összehangolni.

Az NFFS egyik központi eleme a környezetvédelem, mivel a fenntartható fejlődés alapfeltétele a természeti erőforrások megőrzése és a környezeti károk mérséklése. Az NFFS elképzelése szerint egy fenntartható társadalomban, a jövő Magyarországon a gazdaság az ökológiai korlátokon belül fog működni. Kiinduló állapotként rögzíti a természeti erőforrások túlhasználatát, mennyiségének csökkenését és minőségének degradációját. Az NFFS alapján a fenntartható fejlődés a természeti erőforrásokkal való olyan tartós, értékvédő gazdálkodást jelent, amely lehetővé teszi az emberek boldogulását anélkül, hogy a gazdasági fejlődés lerombolná a biológiai sokféleséget, a komplexitást és az ökoszisztéma-szolgáltatásokat.

⁴⁰ <https://xn--knyezetvedelem-jkb3r.hu/nemzeti-kornyezetvedelmi-program>

⁴¹ Kvt. 40. § (4) bekezdés

⁴² Meg kell jegyezni, hogy a Kvt. 48/C. §-a tartalmazza még a regionális fejlesztési tanácsok és tervezési-statisztikai régiók előírásait, azonban azok jelenleg már nem léteznek és nem működnek.

⁴³ Kvt. 46. § (2) bekezdés a) pont

az illetékes vármegyei területfejlesztési tanáccsal egyeztetve – készíti el a VMKP-t, melyet a vármegyei közgyűlés hagy jóvá.

A közgyűlés gondoskodik a program végrehajtásáról, a végrehajtás feltételeinek biztosításáról és figyelemmel kíséri a feladatok megoldását. A vármegyei költségvetési zárszámadással egyidejűleg évente kell beszámolni a program végrehajtásáról. A vármegyék közösen regionális környezetvédelmi programot alkothatnak és támogatási döntéseikben elősegítik a programokban előírt fejlesztések támogatását.

- *Települési környezetvédelmi program (TKP):* A települési önkormányzatoknak kell elkészíteniük a település adottságaival, sajátosságaival és gazdasági lehetőségeivel összhangban. Célja a település természeti és épített környezetének védelme, fenntartható fejlesztése és az élhető lakókörnyezet biztosítása.

A települési önkormányzat (Fővárosi Önkormányzat is) a Kvt. előírása⁴⁴ alapján készíti el a TKP-t, amit képviselő-testülete (közgyűlése) hagy jóvá. A TKP az általános tartalmi követelményeken⁴⁵ túl a Kvt. által rögzített kötelező⁴⁶, illetve választható⁴⁷ feladatokat és előírásokat is tartalmaz.

A TKP főbb tartalmi elemei:

- *Környezeti állapotfelmérés* a levegőtisztaság-védelem, a vízvédelem és vízgazdálkodás, a talajvédelem, a zaj- és rezgésterhelés, a hulladékgazdálkodás, a természet- és tájvédelem stb. területén.
- *Célkitűzések és intézkedések meghatározása:* Például a környezetbarát közlekedés fejlesztése, az energiahatékonyság és megújuló energiák alkalmazása, a zöldterületek megőrzése és bővítése, továbbá klímavédelmi és fenntarthatósági intézkedések.
- *A végrehajtás eszközei és ellenőrzés:* Önkormányzati rendeletek és szabályozások, a pályázati és támogatási források bevonása, lakossági szemléletformálás és civil szervezetek bevonása, monitoring rendszer kialakítása az eredmények nyomon követésére.

A TKP végrehajtásáról, a végrehajtás feltételeinek biztosításáról és figyelemmel kíséréséről a települési önkormányzat gondoskodik. A települési önkormányzatok – az önálló TKP mellett vagy helyett – közös TKP-t is alkothatnak⁴⁸, ami a határokon átnyúló környezeti hatások miatt kifejezetten üdvözlendő.

A program kidolgozójának a TKP tervezetét meg kell küldenie az illetékes hatóságoknak⁴⁹ véleményezésre. Az önálló és a közös TKP tervezetét a vármegyei önkormányzatnak⁵⁰ is meg kell küldeni. A véleményezők 60 napon belül tájékoztatják szakmai véleményükről a program kidolgozóját. A TKP végrehajtásának helyzetéről a lakosságot rendszeres időközönként tájékoztatni kell.

Az előzők kapcsán arra is fel kell hívni a figyelmet, hogy a TKP elfogadása a Kvt. előírása alapján kötelező, s miután az egy normatív jellegű döntés, ezért annak **elmulasztása esetén vizsgálható az önkormányzat jogalkotási kötelezettségének megsértése.**⁵¹

⁴⁴ Kvt. 46. § (1) bekezdés b) pontja

⁴⁵ Kvt. 48/B. § (2) bekezdés

⁴⁶ Lásd a Ktv. 48/E. § (1) bekezdését.

⁴⁷ Lásd a Ktv. 48/E. § (2) bekezdését.

⁴⁸ Kvt. 48/E. § (5) bekezdés

⁴⁹ Környezetvédelmi, hulladékgazdálkodási, ingatlanügyi, egészségügyi, vízvédelmi és vízügyi hatóságoknak. A környezetvédelmi hatóság a véleményezésbe bevonja az illetékes környezetvédelmi és természetvédelmi igazgatási szervet, a hulladékgazdálkodási hatóságot, a természetvédelmi kezeléséért felelős szervet, melyek 30 napon belül közlik véleményüket.

⁵⁰ Kvt. 46. § (2) bekezdés b) pontja

⁵¹ Kúria Kf. 39.843/2021/4.

- *Egyedi szint:* Ide tartoznak a gazdálkodó szervezetek környezetvédelmi tervezési feladatai, amelyek az esetek többségében ágazati jogszabályi előírásokon alapulnak, azonban önkéntes alapon is megvalósulhatnak.

7. A környezetvédelmi tervek végrehajtása

A korábbiak alapján is egyértelmű, hogy a környezetvédelmi tervezés nem csupán egy formai feladat, hanem lényegi és alapvető eszköze a természeti, gazdasági és társadalmi szempontok közelítésének és harmonizálásának. A magyarországi környezetvédelmi stratégiák, tervek és programok – miként a nemzetközi, vagy uniós dokumentumok is – vázolják fel és rögzítik azokat az „utakat”, amelyek révén elérhető az emberi tevékenységek ökológiai hatásainak csökkentése, a természeti erőforrások fenntartható kezelése, a környezeti károk minimalizálása stb.

Az esetek többségében az érintettek elvégzik a környezetvédelmi tervezési feladatokat és elkészítik a szükséges tervdokumentumokat, melyekben általában környezeti szempontból jó és vállalható célok, célkitűzések vannak. Ugyanakkor a környezetvédelmi tervrendszer, a tervek, programok kapcsán több probléma is észlelhető.

A Kvt. 30 éve lépett hatályba és azóta az egyes szabályozási tárgyakban⁵² alapvető változások történtek. Továbbá, míg a Kvt. a környezetvédelmi tervek rendszerét és viszonyát pontosan szabályozza, addig ilyen az egyéb ágazati tervek vonatkozásában nincs, és miután a különböző ágazatok saját terveiket külön-külön készítik el, így azok között sok esetben hiányzik a kellő összhang, illetve egymásnak ellentmondó célkitűzéseket tartalmaznak, melyek nem kerülnek feloldásra. Tehát hiába készülnek különböző minisztériumok által kitűnő országos hatáskörű tervek, programok, ha összhangjuk nem biztosított, illetve hiába tűz ki jó célokat az NKP, ha azzal más ágazatok tervei nincsenek szinkronban vagy esetleg szembe is mennek vele.

A környezetvédelmi tervezés korábban hivatkozott alkotmányos garanciális szerepe miatt alá kell húznunk, hogy a más tervekben megfogalmazottak nem üresíthetik ki a környezetvédelmi stratégiákban, tervekben meghatározott célkitűzéseket, intézkedési javaslatokat. Sőt, a tervek tárgyának függvényében felmerülhet az azok közti sorrendiség kérdése is, amennyiben a környezetvédelmi tervek az alapjogok és alkotmányos államcélok érvényesítése révén a legmagasabb szintű alaptörvényi szintet képviselik, míg esetleg más tervezési eszközök alacsonyabb szintű, nem feltétlenül cél-, hanem inkább (pl. gazdasági jellegű) eszközrendszert jelenítenek meg.

Mindezek miatt fontos feladat lenne a különböző ágazati stratégiák összehangolása, az ellentétes megállapítások kiszűrése és a különböző stratégiákban foglaltak összeütközésének feloldására szolgáló mechanizmus kialakítása. A 2012-2024-es időszakra szóló NFFS felett már eljárt az idő, az új NFFS2 pedig még nem került elfogadásra, ezért – a fentiek megvalósítása mellett – a második Keretstratégia létrejötte nagyban támogatandó.

A fentieken túl a – nem csupán a hazai – gyakorlat sajnálatos módon azt mutatja, hogy ezeket a tervdokumentumokat nem vagy nem kellő súllyal veszik figyelembe a különféle szakpolitikák kidolgozása, a döntéshozatal, a jogalkotás vagy a hatósági engedélyezési eljárások során. Az NFFS legfrissebb – 2023-ban megjelent – előrehaladási jelentése megállapítja,⁵³ hogy „a Keretstratégia céljainak többségét nem sikerült megvalósítanunk. A fenntarthatóságot szolgáló cselekvéseink nem rendszerszerűek, horizontális összehangolásuk hiányzik, egyes területeken pedig jelentős mértékben ellentétes irányban, a fenntarthatatlanság felé mozdultunk el.” „A jövőbe való befektetések stratégiája érdemi kiigazításra szorul: a fizikai tőkébe való beruházások értéke olyan mértékben nagyobb a humán, a társadalmi és a természeti erőforrásainkba való befektetésektől, hogy az a hosszú távon fenntartható, eredményes gazdasági fejlődés akadályává vált. ... elkerülhetetlen egy jóval kiegyensúlyozottabb jövőbe

⁵² Regionális fejlesztési tanácsok, tervezési-statisztikai régiók stb.

⁵³ https://www.nfft.hu/documents/d/nfft/nfft_5ehj_elfogadott_20231207_honlapra-pdf

való befektetési stratégia kialakítása és megvalósítása. Ez a humán és a társadalmi tőkébe való nagyobb arányú befektetéseket igényel, továbbá a gazdaság működtetése természeti környezeti áldozatainak csökkentését.”⁵⁴ Márpedig, amennyiben a kormányzati, gazdasági és társadalmi szereplők a különböző stratégiákban, programokban, tervekben foglaltakat végrehajtánák, úgy környezeti szempontból sokkal jobb helyzet állhatna elő.

Semmiképpen sem elegendő tehát, ha az érintettek elkészítik és megalkotják a jogszabályokban előírt tervdokumentumokat, azokat végre is kell/kellene hajtani. A hazai szabályozás szerint a stratégiáknak, terveknek – mint közjogi szabályozóeszközöknek – a megalkotó döntéshozón kívül terjedően nincs jogi kötő erejük, így végrehajtásuk csak nehezen kényszeríthető ki, miközben a hosszú távú tervezés alkotmányos garanciális szerepét az Alkotmánybíróság több esetben hangsúlyozta. Jól foglalják össze a tervezés fontosságával és a kapcsolódó jogi következményeivel összefüggő alapvető szempontokat az alábbiak: „(...) Az egyes stratégiák a közjogi szervezetszabályozó eszközök körébe tartoznak, ennek megfelelően a kibocsátót kötik, ugyanakkor azonban a közép- és hosszú távú tervezés és kiszámítható jogalkotás olyan szakmai kiindulópontjai is egyben, melyek figyelembevétele az elővigyázatosság és a megelőzés elveire is tekintettel különösen fontos az Alaptörvény P) cikk (1) bekezdésében nevesített, a nemzet közös örökségének körébe tartozó elemek esetében. Ennek megfelelően ezen szakmai tartalmú stratégiák figyelmen kívül hagyása valamely jogszabályváltozás alaptörvény-ellenességének vizsgálata során külön is értékelendő a nemzet közös örökségét érintő, és az Alaptörvény P) cikk (1) bekezdése szerint a jövő nemzedékek számára is megőrzendő szabályozási tárgyak esetében.”⁵⁵

Komoly nehézséget jelent továbbá az is, hogy számos esetben a tervekben meghatározott célok, célkitűzések eléréséhez nem rendelik hozzá, nem biztosítják a szükséges forrásokat, sokszor a célok megvalósulását sem ellenőrzik, elmarad a megfelelő visszacsatolás.

Mindezek ellenére fel kell hívni a figyelmet arra, hogy a **környezetvédelmi célokat (is) megfogalmazó tervdokumentumok negligálása**, figyelmen kívül hagyása **a korábban elfogadott közös társadalmi célok** megkérdőjelezését jelenti és **megvalósítását akadályozza**, ami a jelen generációk életkörülményein és alapvető jogain túl végsősoron a jövő nemzedékek érdekeinek sérüléséhez is vezethet.

Összegzés

Ahogy az Alkotmánybíróság a korábban hivatkozott döntéseiben is jelezte, a stratégiáknak, terveknek és programoknak az elővigyázatosság és megelőzés elveiből következően az Alaptörvény P) cikk (1) bekezdése szerinti, a nemzet közös örökségébe tartozó elemek védelme szempontjából különös jelentősége van, s ennek megfelelő súllyal kell értékelni őket.

Ezt a követelményt a környezetvédelmi szabályozás is visszatükrözi, ugyanis a környezeti hatásvizsgálati és az egységes környezethasználati engedélyezési eljárásról szóló 314/2005. (XII. 25.) Korm. rendelet 10. § (7) bekezdésének a) pontja szerint a környezetvédelmi engedély megadására irányuló kérelmet – többek között – el kell utasítani, ha a tervezett tevékenység gyakorlása akadályozná a NKP-ban meghatározott környezeti célállapotok elérését.

A fentiekre is figyelemmel, a környezetvédelmi tervezésnek – az annak során megalkotott stratégiáknak, terveknek és programoknak – a gazdasági fejlődés, valamint a környezet- és

⁵⁴ Továbbá azt is tartalmazza, hogy „A természeti tőke leépülésének és így a jövőben a rendelkezésünkre álló ökoszisztémaszolgáltatások elvesztésének három nagy antropogén forrása van: a területhasználatváltoztatás, az anyagátáramlás (kitermelések és szennyezések, hulladékok), valamint az éghajlatba való beavatkozás. 2013 óta mindhárom kulcsterületen romlott Magyarország teljesítménye! A biológiaiul aktív területeink védelme és rehabilitációja (ebben különösen talajaink termőképességének fenntartása és a vízvisszatartóképesség növelése), a körforgásos gazdaságra való átállás (a természeti erőforrástermelékenység érdemi növelése) és az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentése, valamint az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás gyorsítása nemzeti érdek és elengedhetetlen a szuverenitás-védelem ökológiai feltételeinek megteremtéséhez.” „az elmúlt évtizedben tapasztalt gazdasági növekedés – amely az uniós átlagot bőven meghaladó mértékben rombolja a természeti erőforrások mennyiségét és minőségét – nem fenntartható.”

⁵⁵ 13/2018. (IX. 4.) AB határozat. [40]

természetvédelem közötti egyensúly megteremtésében, az ember és a természet harmonikus együttélésének biztosításában nélkülözhetetlen kulcsszerepük van. A környezetvédelmi tervezés egyértelmű célja, hogy a jelen nemzedékek társadalmi és gazdasági érdekeinek, életminőségének biztosítása az ökológiai egyensúlyt nem veszélyeztető módon valósuljon meg, és a jövő nemzedékek számára biztosítsa a fenntartható jövőt.

Ebből és a jövő nemzedékek érdekeinek védelméből következően az Országgyűlés, a Kormány, az önkormányzatok, a gazdálkodó és a civil szervezetek közös felelőssége, hogy hatékony környezeti stratégiákat, programokat alakítsanak ki, valamint hajtsanak végre a természeti környezet védelme, végső soron pedig az emberi életminőség és életlehetőségek fenntartása érdekében.

Budapest, 2025. június 4.

Dr. Bándi Gyula
a jövő nemzedékek szószólója